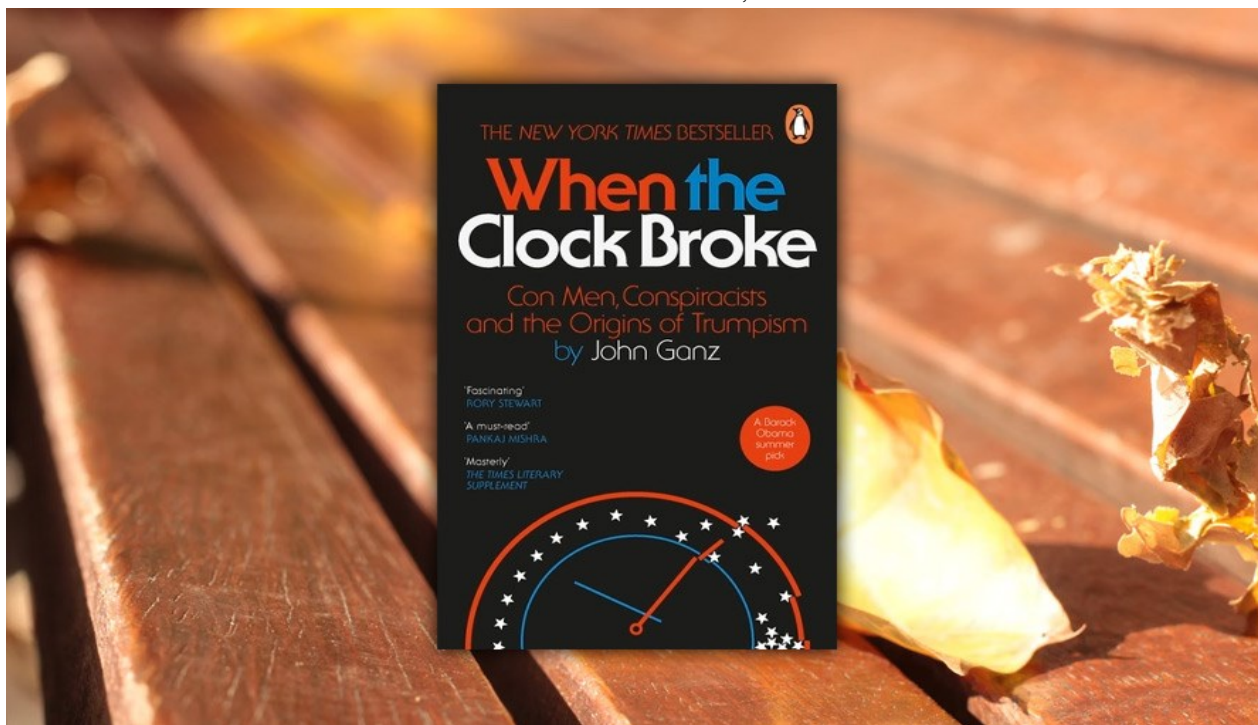

Svensk Tidskrift

GRUNDAD 1911. NÄTTIDNING FÖR POLITIK, EKONOMI OCH KULTUR.

5 september 2025

Benny Carlson: Den trasiga klockan

Amerika har i århundraden lockat människor från hela världen med drömmen om framgång. Under den glittrande ytan har emellertid dunkla strömmar rört sig: religiös fanatism, rasism och vapendyrkan med rötter i invandrade sekter, slaveri och erövringen av "vilda västern". Dessa strömmar har av och till kommit upp till ytan men aldrig täckt den likt tjockolja från ett skeppsbrott, inte förrän under det senaste årtiondet.

När ska den "tipping point" som vände upp och ner på USA dateras? En del pekar på Reagans ekonomiska politik, andra på 9/11 med åtföljande krig eller den stora finanskrisen 08/09. Journalisten och författaren John Ganz riktar i sin bestseller *When the Clock Broke: Con Men, Conspiracists and the Origins of Trumpism* (Penguin Random House 2025) sökljuset mot en period som kanske inte spontant kommer i åtanke: upptakten till presidentvalet 1992. Associationerna går vanligtvis till valsegraren Bill Clintons slogan "it's the economy, stupid" och inledningen till en lång och ekonomiskt framgångsrik epok i USA:s historia.

Ganz belyser en rad aktörer som, i en tid när många trodde att den stora ideologiska striden i och med kommunismens fall var över, ”sökte inspiration i tidigare tiders ideologiska ruiner: nationalism, populism, rasism, antisemitism och till och med fascism”. De ville på en gång återskapa ett ur-Amerika och skapa ett nytt beläte. Ganz redovisar i 13 kapitel och på drygt 400 sidor en rad figurer och företeelser som i början av 1990-talet gjorde väsen av sig. Fyra aktörer står i centrum för uppmärksamheten, två populistiska politiker – Patrick Buchanan och Ross Perot – och två extrema ideologer – Murray Rothbard och Samuel Francis.

Pat Buchanan (f. 1938) tog i valrörelsen 1991–92 vinden ur Klu Klux Klan-ledarens David Dukes segel. Han kampanjade i Södern på löftet att göra upp räkningen med yankees i Washington, staden han själv vuxit upp i. Han besökte gränsen till Mexiko och talade om ”a national disgrace” (hur många gånger har vi inte på senare år hört det uttrycket). Han efterlyste en ny nationalism som skulle sätta ”America first”; USA måste gå segrande ur varje förhandling, antingen det gällde vapenkontroll eller handel. Han dömde ut den sittande presidenten, George Bush: ”Han är gårdagen och vi är morgondagen. Han är globalist och vi är nationalist. Han tror på någon slags universell fred, vi tror på den gamla republiken. Han sätter amerikanernas välbefinnande och makt i någon vag ny världsordnings tjänst; vi sätter Amerika först.”

Affärsmannen Ross Perot (1930–2019) gick till val på en mer diffus agenda. Han sköt in sig på statens budgetunderskott och rent allmänt på inkompetens i Washington samt på krigsfångar som eventuellt blivit kvar i Vietnam. Som en av hans kampanjarbetare uttryckte saken: ”Den tysta majoriteten kommer ut med kraft. [...] De känner att de är del av någonting – de vet inte riktigt vad, men någonting.” Självt förklarade Perot: ”Vi är inte intresserade av detaljerade ståndpunkter. Alla har detaljerade ståndpunkter. Ingen implementerar dem.” Jag kommer osökt att tänka på Clint Eastwoods klassiska replik i *Dödsleken*: ”Åsikter är som arslen. Alla har ett.” Perot hade åtminstone en punkt på agendan som förebådar Trump: att USA:s allierade inte betalar sin del av försvarsnotan.

Inte oväntat var libertarianen Murray Rothbard (1926–1995) i farten. Ganz: ”Den bestämde antikommunisten [Rothbard] rådde den libertarianska rörelsen att anta den strategiska planen från Lenins bolsjevik för att genomföra sin revolution: de skulle hålla i minnet det yttersta målet att avskaffa staten samtidigt som de bedrev praktiska, mellanliggande projekt; han förordade ’principiell renhet kombinerad med entreprenöriellt flexibel taktik’.” Han ville se en kombination av libertarianer och konservativa under parollen ”radikala reaktionärer” och manade till öppet krig mot neokonservativa och liberala ”mensjevik”.

Ett uttalande av Rothbard från början av 1992 förklarar den kryptiska titeln på Ganz’ bok: ”Med inspiration från Sovjetunionens död vet vi nu att det kan göras. Med Pat Buchanan som vår ledare ska vi krossa socialdemokratins klocka. Vi ska krossa Great Societys klocka. Vi ska krossa välfärdsstatens klocka. Vi ska krossa New Deals klocka. ... Vi ska upphäva 1900-talet.”

Rothbards populistiska strategi gick ut på att förkasta allt som har med förtänksamhet och respekt att göra till förmån för (med Ganz' ord) "raseri, förbittring, hot och förolämpningar" (s 102). *Gudfadern* framstod för honom som idealmodell för ett kapitalistiskt samhälle byggt på privata intressen med fasta och patriarkala regler.

Sam Francis (1947–2005), verksam vid bland andra Heritage Foundation och Ludwig von Mises Institute, var en inflytelserik tänkare i skapandet av "den nya högern". Han predikade populism och caesarism med avstamp i den franske filosofen och syndikalisten George Sorels teori om mytens betydelse och ansåg att högern borde lära av såväl den italienske marxisten Antonio Gramsci som Adolf Hitler hur kulturkrig ska bedrivas.

Buchanan var lite för borgerlig för Francis' smak, ingen Terminator men kanske ändå gudfader för en ny politisk och kulturell rörelse. Den amerikanska medelklassen skulle i denna rörelse spela samma roll som proletariatet hos Marx. Det gällde att hitta en politisk formel och myt som smälte samman de materiella intressen om vilka vänstern månade med den kulturella och nationella identitet om vilken högern slog vakt. För Francis representerade familjen Corleone *Gemeinschaft* gentemot det moderna samhällets *Gesellschaft*.

Andra teman som Ganz utvecklar är skräcken för det japanska tillväxtundret, kravallerna och plundringen i Los Angeles efter polismisshandeln av Rodney King, skottlossningen på Randy Weavers eremitfarm i Idaho ("tragedin vid Ruby Ridge") som gav extremhögern en martyr, domen mot gangsterbossen John Gotti, Rudy Giuliani's förvandling från brottsbekämpare till vad Ganz kallar "mänsklig skrikmaskin".

Ganz bok är lättläst, bortsett från att han excellerar i användningen av (åtminstone för ett svenskt öga) ovanliga ord. Några exempel: exoskeleton (yttre skelett), histrionics (en typ av personlighetsstörning), nonplussed (förbluffad), comity (hövlighet), traduced (översatt), deracinated (rasbefriad), guffawe (skratta), rictus (flin), casuistry (advokatyr), risible (löjlig).

Ganz rör sig över stora fält och som läsare letar man ibland lite vilset efter vägskyltar som pekar i trumpistisk riktning. Han förklarar att han medvetet hållit Trump i bakgrunden men förtydligar sig i epilogen: Det republikanska partiet under Trump är mycket mer en skapelse av Buchanan än av Reagan som i sitt avskedstal levererade ett budskap om öppenhet och frihet. Det republikanska partiet har tagit till sig Murray Rothbards och Sam Francis' radikalt reaktionära idéer om en arg medelklass anförd av en caesaristisk president fast besluten att krossa den globala ordningen och administrativa staten, en president som i otaliga artiklar jämförts med Don Corleone, omgiven av familj och klienter och med mobbning som universalverktyg.

Benny Carlson är professor emeritus i ekonomisk historia vid Ekonomihögskolan, Lunds universitet.